

БЮДЖЕТ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

Розкрито сутність і значення місцевих бюджетів, відображено сучасні підходи до їх визначення. Проаналізовано виконання доходної та видаткової частини місцевих бюджетів Чернівецької області. Обґрунтовано пріоритети розвитку місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи, видатки, міжбюджетні трансферти, фінансові ресурси.

Постановка проблеми. Формування та реалізація ефективної політики у сфері місцевих фінансів займає вагоме місце у процесі регулювання соціально-економічного розвитку держави. В умовах розвитку демократичного суспільства зростає роль місцевих бюджетів як основи фінансового забезпечення розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Сучасні підходи до визначення ролі та місця цих бюджетів зумовлені значимістю місцевого самоврядування як складової громадянського суспільства, спрямованого на оптимізацію функціонування та реалізацію програм розвитку територіальних громад і зростання добробуту населення. Місцеві бюджети виступають одним із засобів макроекономічної стабілізації й економічного зростання.

На сучасному етапі розвитку місцевого самоврядування досить гостро постала проблема ефективного функціонування органів місцевого самоврядування, викликана обмеженістю їх бюджетних ресурсів, необхідних для забезпечення належного виконання видаткових потреб і ефективного надання суспільних послуг населенню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування місцевих бюджетів розглядали такі вчені-економісти, як: В. Александров, Й. Бескид, С. Буковинський, С. Булгакова, О. Василик, З. Васильченко, В. Федосов, В. Опарін, К. Огданський, О. Чернявський, С. Юрій та інші. Цінність їх праць полягає у визначенні та узагальненні методологічних, методичних та організаційних аспектів місцевих бюджетів.

Постановка завдання. Головною метою дослідження є теоретичне і практичне вивчення актуальних проблем, пов'язаних з виконанням місцевих бюджетів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної

Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [1].

Бюджет є тим важелем, через який місцеві органи влади впливають на соціально-економічні процеси на підвідомчих територіях.

Можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами та результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин. Виникнення бюджетних відносин і зміни в них відбуваються внаслідок розвитку економіки, яка є передумовою й одночасно об'єктом їх впливу. У перерозподілі вартості між сферами суспільної діяльності, територіями, певними групами громадян саме для задоволення таких суспільно необхідних потреб і полягає основна регулююча роль бюджету [2, с. 27].

Місцеві бюджети є фінансовим планом утворення централізованого фонду і перерозподілу фінансових ресурсів. Обмеженість фінансових ресурсів доцільно розглядати як недостатній обсяг фінансових ресурсів для задоволення потреб населення регіону. Обмежений обсяг фінансових ресурсів доцільно визначати розрахунковим методом як різницю між максимально можливими видатками і можливими доходами.

Причини обмеженості обумовлені об'єктивними закономірностями, серед яких провідним є постійне зростання потреб, що породжує явище об'єктивної обмеженості ресурсів. Виходячи із закону про постійне зростання потреб, ресурси завжди обмежені.

Є причини суб'єктивного характеру. Система міжбюджетних відносин побудована так, що частина створених у регіоні фінансових ресурсів вилучається, що поглиблює обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Обмеженість фінансових ресурсів у регіоні спричиняють:

- недостатній обсяг виробництва та реального ВВП;
- низький обсяг доходів як юридичних, так і фізичних осіб;

- існування тіньового сектора економіки, що породжує приховування доходів від оподаткування;
- незацікавленість суб'єктів господарювання у своєчасній та повній сплаті податків;
- надання податкових пільг окремим категоріям платників податків.

Фінансове забезпечення економічного і соціального розвитку кожного регіону вимагає координації всієї системи фінансових відносин, що стосується розподілу і використання фінансових ресурсів за умов їх обмеженості. Держава акумулює через бюджет кошти для фінансування пріоритетних напрямів виробництва, соціального розвитку, активізує заходи щодо збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, а також цільового й економічного витрачання державних коштів.

Від рівня збалансованості й оптимальності бюджету залежить соціально-економічний розвиток держави та регіонів. За допомогою бюджету здійснюється перерозподіл валового внутрішнього продукту.

Державне регулювання економіки стало необхідним і виправданим через певну недосконалість ринкових відносин. Роль держави в економіці багатопланова: це створення умов для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, стабілізація циклів економічної активності, реагування на зовнішній економічний вплив, створення необхідних умов для соціально справедливого розподілу доходу й забезпечення життєво необхідними благами населення, закупівля товарів і послуг, регулювання процесу монополізації на ринку тощо. Держава впливає на виробництво, нагромадження, споживання та інші елементи процесу відтворення, зокрема збільшення обсягу капіталовкладень сприяє підвищенню попиту, зростанню обсягів промислового виробництва, збільшенню інвестицій в економіку; фінансування інфраструктури сприяє скороченню виробничих витрат підприємств, зростанню їхніх прибутків.

Виникнення бюджетних відносин і зміни в них відбуваються внаслідок розвитку економіки, яка є передумовою й одночасно об'єктом їхнього впливу. Однак можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами й результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин. Підвищення ефективності бюджетного регулювання багато в чому залежить від ступеня розуміння економічної суті системи регулювання, її складників та основних факторів, що визначають її розвиток. Дослідження ролі бюджетних видатків у макроекономічному регулюванні - досить важливе питання.

Держава застосовує різні форми впливу на

економіку - надання субсидій організаціям і населенню, здійснення державних інвестицій, бюджетне фінансування галузей, що визначають науково-технічний прогрес, досягаючи відповідних змін економічних пропорцій.

Використання бюджетних коштів безпосередньо пов'язане з виконанням державою та органами місцевого самоврядування покладених на них завдань, найважливішими з яких є регулювання суспільного відтворення, задоволення потреб населення, управління державою, забезпечення охорони правопорядку, функціонування національної оборони, здійснення міжнародного співробітництва, охорона навколишнього природного середовища. Широке коло державних завдань зумовлює різноманітність напрямів витрачання коштів, які зосереджені в централізованому фонді грошових коштів держави.

Обмеженість бюджетних коштів визначається не лише їх номінальною величиною, а передусім двома факторами, а саме: обсягом прийнятих рішень щодо потреби у видатках, ефективністю використання наявних бюджетних ресурсів.

Бюджет є невід'ємною частиною ринкових стосунків і одночасно важливим інструментом реалізації державної політики. Бюджет, як фінансова категорія, є формою акумуляції фінансових ресурсів, призначених для забезпечення виконання функцій держави. За своєю суттю бюджет наділений суспільною рисою, оскільки він є джерелом фінансування суспільних потреб. За призначенням бюджет відображає засіб збалансування суспільних потреб із фінансовими ресурсами за умов їх обмеженості.

Реалізація бюджету як фінансової категорії проявляється в:

- утворенні фондів фінансових ресурсів;
- використанні бюджетних ресурсів;
- здійсненні контролю за рухом бюджетних ресурсів.

Виходячи з цього, важливо знати суть, природу бюджету, особливості його формування і функціонування, способи використання в інтересах розвитку суспільного виробництва. З метою мобілізації необхідних бюджетних ресурсів, здійснюються розподільчі процеси для забезпечення надходжень до бюджету. Тому актуальні питання наповнення дохідної частини бюджету, пошуку додаткових резервів їх зростання й оптимізації джерел формування.

Достатність доходів, їх взаємозв'язок із видатками й ефективне управління ними сприяють стабільному соціально-економічному розвитку держави, ефективній діяльності суб'єктів господарювання та зростанню матеріального і

культурного добробуту громадян.

Місцеві бюджети Чернівецької області за 2012 рік виконані за доходами в сумі 4 млрд. 385 млн. 902 тис. 549,40 грн., що складає 99,4 відсотка до уточненого плану на рік, в тому числі по загальному фонду - 3 млрд. 950 млн. 665 тис. 590,51 грн. (98,3 %), спеціальному фонду - 435 млн. 236 тис. 958,89 грн. (110,2 %) [3].

Доходи бюджету можна розглядати, з одного боку, як матеріальну основу функціонування адміністративно окремих регіонів, що забезпечує здійснення функцій держави та повноважень місцевих органів влади, з іншого - як засіб перерозподілу фінансових ресурсів у масштабах держави та її адміністративно-територіальних одиниць. Доходи є важливою складовою державного фінансового регулювання простого та розширеного відтворення.

За 2012 рік до місцевих бюджетів Чернівецької області надійшли доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів у сумі 647 млн. 932 тис. грн., що становить 95,5% до плану. В порівнянні з 2011 роком, надходження за доходами збільшились на 55 млн. 330 тис. грн., або на 9,3%.

Доходи, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, надійшли за звітний період у сумі 182 млн. 939 тис. грн., що становить 107,3% до плану. В порівнянні з 2011 роком, надходження за доходами збільшились на 10 млн. 714 тис. грн., або на 6,2% [3].

Обмеженість доходів бюджету полягає: в механізмі формування фінансових ресурсів адміністративно-територіальних одиниць та їхній участі у створенні вартості національного продукту; в механізмі розподілу фінансових ресурсів між рівнями управління згідно з правовими їх основами; у пріоритетності розміщення фінансових ресурсів у місцевому ресурсному обороті.

Враховуючи викладене вище, в суспільстві завжди глобальна проблема обмеженості фінансових ресурсів, а також установа розумних меж бюджетного перерозподілу коштів між окремими адміністративно-територіальними одиницями.

Доходи і видатки тісно взаємопов'язані між собою. Адже обсяг видатків бюджету в кінцевому підсумку обмежений доходами, які надійшли, а наповненість бюджету залежить від економічних показників розвитку регіону. З іншого боку, видатки бюджетів мають вплив на економічні потреби виробництва, сприяють підвищенню його ефективності, прискоренню науково-технічного прогресу, і в кінцевому підсумку - ефект від вкладення коштів позитивно відображається на доходах бюджету. Отже,

видатки бюджету активно впливають на економічні процеси, сприяють збільшенню ВВП і національного доходу.

Регулююча роль видатків бюджету проявляється у фінансуванні пріоритетних галузей національного господарства, невиробничої сфери, оптимізації структури матеріального виробництва, фінансовому вирівнюванню регіональних диспропорцій. Крім цього, видатки бюджету є основою існування ринкової інфраструктури загального призначення.

За 2012 рік місцеві бюджети Чернівецької області виконані за видатками в сумі 4 млрд 101 млн. 585 тис. грн., або 94,2 відсотка до уточненого плану, в тому числі по загальному фонду - 3 млрд. 653 млн. 515 тис. грн., або на 99,0 % , спеціальному фонду - 448 млн. 69 тис. грн., або на 101,1 % [3].

Виходячи із вище викладеного, відмітимо, що за допомогою видатків бюджету здійснюється процес регулювання фінансових ресурсів окремих адміністративно-територіальних одиниць і держави в цілому.

Для значного поліпшення рівня життя народу України необхідно збільшувати видатки бюджетів різних рівнів. Джерелами для здійснення видатків є кошти місцевих бюджетів, які акумулюються на єдиному казначейському рахунку та виділяються розпорядникам коштів під певні програми та функції.

Засобом акумуляції фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та джерелом задоволення їхніх суспільних потреб при виконанні покладених на них функцій у сфері забезпечення функціонування об'єктів соціально-культурного призначення, реалізації інвестиційної політики, у здійсненні соціального захисту населення, захисті інтересів держави та охороні навколишнього середовища є місцеві бюджети. З іншого боку, вони є об'єктивною необхідністю у розподілі й перерозподілі валового внутрішнього продукту між регіонами країни з метою вдосконалення механізму господарювання, адміністративно-територіальних одиниць.

Значення бюджету виокремлюється в тому, що через бюджет держава перерозподіляє фінансові ресурси для здійснення соціальних гарантій населенню, фінансування соціально-культурної сфери та інших заходів. Мобілізація фінансових ресурсів до бюджетів стала однією з важливих проблем створення сприятливих економічних умов господарювання суб'єктів підприємницької діяльності.

Головними критеріями видатків повинні бути їх суспільна значимість і корисність. Основою критеріїв є розробка концепції пріоритетів використання бюджетних ресурсів. Тому за умов

обмеженості фінансових ресурсів при недостатніх дохідних джерелах для забезпечення фінансування визначених видатків необхідно розробляти концепцію пріоритетів витрачання бюджетних ресурсів. У період розбудови соціальної моделі економіки, на нашу думку, таким пріоритетами можуть бути видатки, які забезпечують економічне зростання та зміцнення народного добробуту. Визначення пріоритетів - необхідна умова підвищення ефективності та цільового використання бюджетних ресурсів, задоволення суспільних потреб. Об'єктивна необхідність пріоритетності зумовлена обмеженістю фінансових ресурсів, суперечностями між зростанням потреб і матеріальними можливостями та умовами їх задоволення, а також виникненням нових суспільних потреб і способів їх задоволення. Виходячи із пріоритетів, які повинні розробляти органи місцевого самоврядування, використання бюджетних ресурсів повинно базуватися на принципах:

- відповідності використаних сум затвердженому бюджету;
- адекватності фактичних результатів вкладеним коштом;
- пропорційності забезпечення фінансовими ресурсами за рівнями адміністративно-територіальної ієрархії та розширення фінансово-економічної самостійності територіальних одиниць нижчого рівня.

З метою поліпшення соціальних умов, необхідно зосередити зусилля на реформі соціального захисту, пенсійної системи, підвищення якості медичних послуг, реформуванні системи освіти. Удосконалення та спрощення потребує механізм надання адресної соціальної допомоги. При визначенні права на допомогу потрібно враховувати майновий стан громадян. Головне завдання реформування пенсійної системи полягає у проведенні фундаментальних змін у солідарній системі та в подальшому введенні загальнообов'язкової накопичувальної системи.

Для поліпшення надання медичних послуг населенню потрібно задіяти виконані програми оптимізації структури відповідних державних видатків, розвиток сімейної медицини, уніфікацію та введення нормативів надання медичних послуг у межах окремих регіонів, запровадження страхової медицини.

Зміни в системі освіти повинні бути спрямовані на підвищення якості освітянських послуг, зниження вартості навчання, створення відповідного конкурентного середовища, повну або часткову оплату навчання у вищих навчальних закладах окремих малозабезпечених

представників талановитої молоді.

Основними джерелами фінансування мають бути ресурси Державного та місцевих бюджетів, власні надходження бюджетних установ, благодійні внески, пожертвування юридичних та фізичних осіб, а також кошти загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування, яке необхідно впровадити. При цьому бюджетні ресурси повинні залишатись основним фінансовим підґрунтям.

В Україні за останні роки спостерігаються негативна тенденція збільшення кількості дотаційних місцевих бюджетів обов'язково призводить до поступового зниження ефективності використання одержаних коштів, зменшення зацікавленості у пошуку альтернативних джерел доходів, сприяє розвитку споживальних настроїв органів місцевого самоврядування. В адміністративно-територіальних одиницях з обмеженими фінансовими ресурсами за допомогою методів регулювання міжбюджетних відносин забезпечується фінансове вирівнювання та узгодження економічних потреб. Обмеженість дохідної бази регулюється за рахунок міжбюджетних трансфертів.

У 2012 році з державного бюджету Чернівецькій області трансфертів виділено в сумі 3 млрд. 114 млн. 344 тис. грн., фактично надійшло 3 млрд. 53 млн. 562 тис. грн., використано 3 млрд. 1 млн. 54 тис. грн. [3]

Висновки. Регулювання міжбюджетних відносин сприяє перерозподілу фінансових ресурсів, спрямованих на задоволення потреб територіальних громад відповідного регіону, враховуючи його економічний потенціал та обмеженість у фінансових ресурсах. Цим і досягається збалансованість доходів і видатків бюджетів різних рівнів. За умов становлення засад ринкового господарювання особливого значення набуває проблема збалансування бюджетів, забезпечення їхньої бездефіцитності. Враховуючи обмеженість фінансових ресурсів як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях досягнення збалансованості доходів і видатків бюджету перетворилося у найважливіше завдання сучасної бюджетної політики. Крім становлення відповідності між доходами та видатками місцевих бюджетів, у процесі бюджетного регулювання вирішуються завдання фінансового вирівнювання. Справа в тому, що в межах кожної країни завжди існують розбіжності у фінансовому потенціалі окремих територій, є особливості у формуванні дохідної бази бюджетів і можливостях задоволення місцевих потреб. У зв'язку з цим видатки місцевих бюджетів у зіставленні з кількістю населення можуть значно відрізнятись

у розрізі адміністративно-територіальних одиниць.

Із викладеного вище випливає, що підвищення ефективності бюджету як дієвого інструменту регулювання соціально-економічних процесів у державі потребує нових підходів до вдосконалення функціонально-організаційної системи виконання бюджетів, яка б забезпечила ефективне управління ресурсами місцевих бюджетів.

Список літератури:

1. Бюджетний кодекс України: за станом на 01.02.2012 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України від 8.07.2010 р. № 2456-VI - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>
2. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія / І.Я. Чугунов -К.: НІОС.-2003.-488с.
3. Звіт про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2012 рік.

Аннотация

Дарья Ковалевич

БЮДЖЕТ В УСЛОВИЯХ ОГРАНИЧЕННОСТИ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ

Раскрыта сущность и значение местных бюджетов, отражены современные подходы к их определению. Проанализировано выполнение доходной и расходной части местных бюджетов Черновицкой области. Обоснованно приоритеты развития местных бюджетов.

Ключевые слова: *местные бюджеты, доходы, расходы, межбюджетные трансферты, финансовые ресурсы.*

Summary

Darya Kovalevich

BUDGET IN THE LIMITED FINANCIAL RESOURCES

In article rosmotreno essence and significance mestnyh budgets, flipped Modern approaches to s concepts. Proanalyzovano Follow Up dohodnoy and roshodnoy part mestnyh budgets. Opredeleno direction mestnyh development budgets.

Keywords: *local budgets revenues. expenditures, intergovernmental transfers, financial resources.*